

Åtgärdsområde 007 Yxabäcken

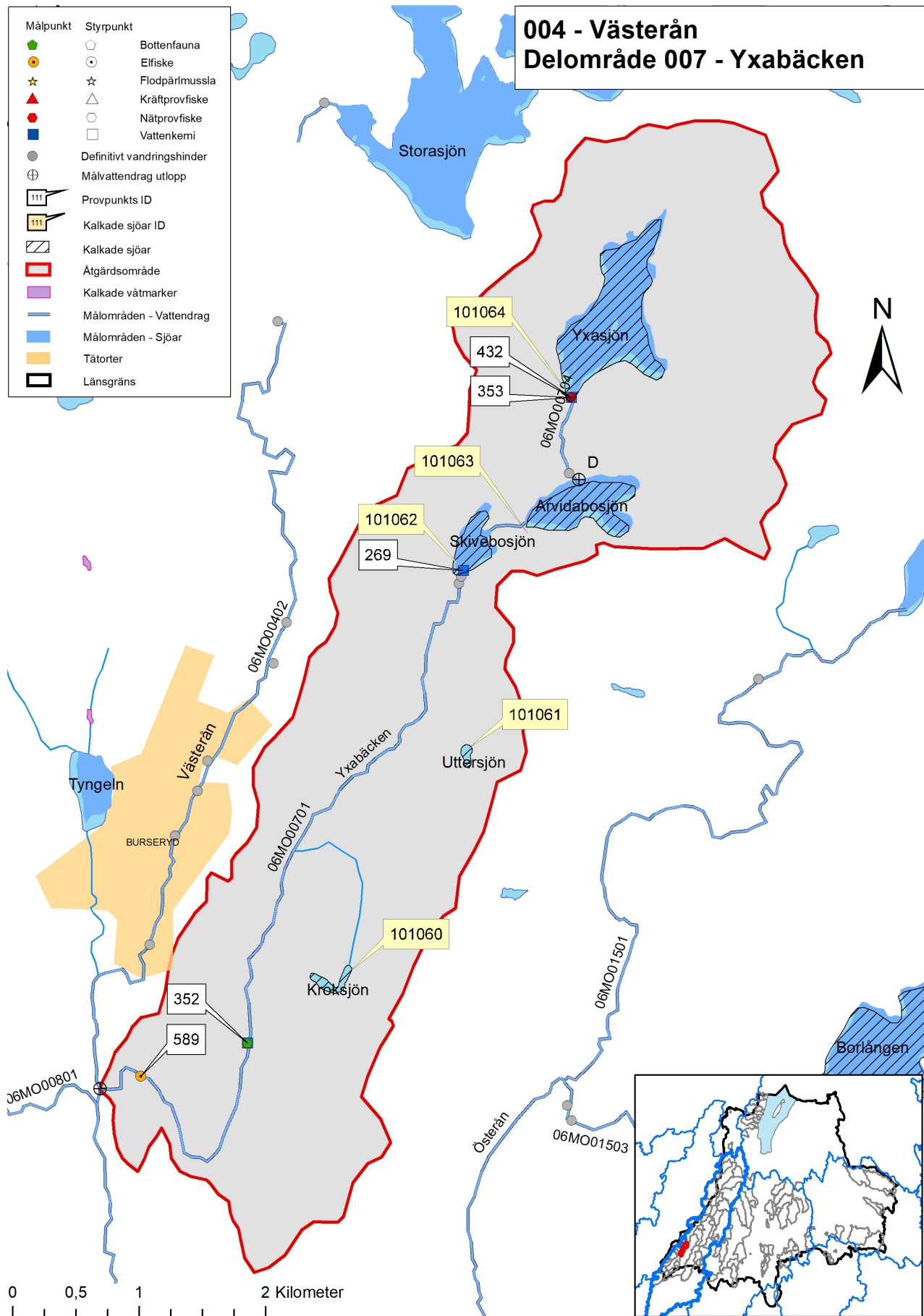
Nissan

Status: Pågående

Bidragsprocent: 85

Huvudman: Gislaved

Yta (km²): 17,9

Beskrivning

Delområdet ingår i Nissans vattensystem och omfattar ett 18 km² stort område med fyra sjöar.

Avrinningsområdet ligger öster om samhället Burseryd och består av Yxabäckens avrinningsområde. Yxabäcken rinner från Yxasjön ut i Västerån vid Betarp. Omgivningarna består till största delen av mer eller mindre kuperad skogsmark med endast litet inslag av jordbruksmark.

Motiv och mål

Öring och lake (NT) finns i området. Delar av delområdet Yxabäcken ingår i Storasjön-Sävsjöns m fl sjöars fiskevårdsområde. I Yxabäcken har det tidigare förekommit flodkräfta.

Inom delområdet finns Kruvebo-Yxebo som är ett Natura 2000-område. Platsen är en del av ett större område med gammal bokskog. Området rymmer en mängd sällsynta och rödlistade arter av lavar, svamp och mossor. I området finns en stor andel döda och döende träd.

Tabell: Målområden - Bakgrundsdata

Åtgärdsområde		Yxabäcken	Sjö/ Vdr	Areal (ha)	Längd (km)	Areal avr.omr (ha)	pH-mål pH	Motiv för pH-mål 6,0
ID	MålområdesID	Målområde						
A	06MO00701	Yxabäcken nedre	Vdr		7,0	1 792	6	FK, Ej
B	06MO00702	Skivebosjön	Sjö	10		830	6	Mö
C	06MO00703	Arvidabosjön	Sjö	24		740	6	Mö, Ej
D	06MO00704	Yxabäcken övre	Vdr		1,1	692	6	FK, Ej
E	06MO00705	Yxasjön	Sjö	57		540	6	Mö, Ej

Tabell: Målområden - Motiv

Åtgärdsområde		Yxabäcken	Motiv	Skydds- status	Förekomst av försurningskänsliga arter
ID		Målområde			
A	06MO00701	Yxabäcken nedre	Strömstationär öring, flodkräfta (tidigare förekomst)		Öring, Caenidae, flodkräfta
B	06MO00702	Skivebosjön	Mört (försurningskänslig, tidigare förekomst)		Mört (utslagen)
C	06MO00703	Arvidabosjön	Upplåtet fritidsfiske, lake, mört (försurningskänslig)		Mört
D	06MO00704	Yxabäcken övre	Upplåtet fritidsfiske, flodkräfta (tidigare förekomst)		
E	06MO00705	Yxasjön	Upplåtet fritidsfiske, lake, mört (försurningskänslig)		Mört

Försurning

Innan delområdet Yxabäcken började kalkas 1986 var området starkt försurat med pH ner mot 4,5.

Flodkräftan slogs ut av försurning i åns nedre delar i Yxabäcken. Numera finns det signalkräfta i området. Vid elfiske har rikligt med signalkräftyngel fångats vilket indikerar obetydlig försurningspåverkan. Elritsa har saknats i Yxabäcken, men 2009 fångades den i samband med elfisket.

Beräkningar från SLU visar att åtgärdsområdet är kraftigt försurningspåverkat och utan kalkning skulle pH sjunka under 5,0. Åtgärdsområdet är beroende av fortsatt kalkning.

Tabell: Målpunkter - Försurningsstatus

Åtgärdsområde		Yxabäcken	Sjö/Vdr	Lägsta pHokalk SLU	Lägsta pHokalk Lst	ΔpH SLU	ΔpH Lst	Oorg Al µg/l
ID	PpID	Målpunkt						
A	352	Yxabäcken Hökagården	Vdr	4,72	4,7	1,25	1,2	76,4
B	269	Skivebosjön utlopp	Sjö	4,66	4,7	1,62	1,6	
D	353	Yxasjön utlopp	Vdr	4,66	4,7	1,23	1,2	73,8
E	353	Yxasjön utlopp	Sjö	4,7	4,7	1,39	1,4	

Övrig påverkan

Det finns tre definitiva vandringshinder för både öring och mört i Yxabäcken. 74 % av vattendraget är rensat

och rensningstypen domineras av kraftigt rensade och omgrävda sträckor. Reglering sker av Skivebosjön (1).

Kvicksilverhalten i gädda mättes 1993 och bedömdes vara måttligt hög (0,67 mg Hg/kg vv).

Tabell: Ekologisk status Cykel 3 H=Hög, G=God, M=Måttlig, O=Otillfredställande, D=Dålig
Förurning RISK: O=Osäker risk, R=Risk, Ej=Ej bedömd

Vatten- förekomst ID	Sjö/vattendrag	Ekologisk status	MILA	Kiselalger ACID	Närings- ämnen	Förurning STATUS	Förurning RISK
WA28531469	Yxabäcken	M			H	M	R

Kalkning

Kalkning i delområde Yxabäcken består av sjökalkning som började med Yxasjön och Arvidabosjön 1986. Som mest har fem sjöar kalkats. Eftersom endast källsjöarna kalkas behöver dessa överdoseras för att effekten ska räcka ner till Yxabäckens nedre delar. Sedan 2005 kalkas Arvidabosjön både höst och vår för att få bättre måluppfyllelse i Yxabäcken och en jämnare vattenkemi. Tyvärr har måluppfyllelsen inte blivit bättre. Sjökalkning är ingen optimal metod när även vattendrag långt nedströms sjöarna är målområden. En kombination av sjö- och våtmarkskalkning hade varit en bättre strategi men tyvärr saknas kalkningsbara våtmarker. Trots den dåliga vattenkemiska måluppfyllelsen i Yxabäckens nedre delar bedöms den kalkning som sker uppströms värdefull för biologin i Yxabäcken varför fortsatt överdosering av sjöarna ändå är befogad. Från 2011 övergick man till grovkalk i de helikopterkalkade sjöarna. Arvidabosjön med sin korta omsättningstid övergick då till en kalkning per år mot tidigare två.

2014 minskades kalkmängderna i de två översta sjöarna, Arvidabosjön och Yxasjön med vardera 10 ton och Arvidasjön började åter kalkas två gånger per år. Samtidigt återupptogs kalkningen i Skivebosjön som legat vilande sedan 2007. Sjön har kort omsättningstid men kanske fungerar kalkningen när man använder Optimix. Även Skivebosjön kalkas två gånger per år.

Planerade kalkmängder 2019-2021 har minskat cirka 15 % jämfört med 1997-1999.

Tabell: Planerad kalkdosering 2019-2022, riktvärde för volymdos enligt handbok samt kalkeffekt av spridd kalk 2014-2018

Åtgärdsområde		Yxabäcken						Avrinning: 17,3 l/s/km ²	
ID	MålområdesID	Kalkstart	Arealdos (kg/ha/år)		Volymdos	Riktvärde volymdos		Kalkeffekt	
			Sjö	Våtmark	Totalt	(g/m ³)	(g/m ³)	2014-2018	
A	06MO00701	1986	39,6		39,6	7,3	16,0	Medel	
B	06MO00702	1986	81,9		81,9	15,0	10,0	Hög	
C	06MO00703	1986	81,1		81,1	14,9	8,5	Hög	
D	06MO00704	1986	43,4		43,4	8,0	16,0	Hög	
E	06MO00705	1986	55,6		55,6	10,2	10,0	Hög	

Tabell: Genomförd och planerad kalkning (spridda mängder (ton) 2014-2018, planerade mängder (ton) 2019-2021)

Åtgärdsområde		Yxabäcken		Huvudman: Gislaved						Statsbidragsprocent: 85			
SjöID	Namn	Koordinater	Oms tid (år)	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Metod	Medel
Sjökalkning													
101064	Yxasjön	6344397 399628	0,8	30	30	30	30	30	30	30	30	BÅT	KM
101063	Arvidabosjön	6343323 399281	0,2	30	30	30	30	30	30	30	30	FLYG	BP
101062	Skivebosjön	6343027 398775	0,0	8	8	8	8	8	8	8	8	FLYG	BP
101061	Uttersjön	6341629 398821		1	1	1	1	1	1	1	1	FLYG	BP
101060	Kroksjön	6339868 397893		2	2	2	2	2	2	2	2	FLYG	BP
Summa Sjökalkning				71	71	71	71	71	71	71	71		
Totalt:				71	71	71	71	71	71	71	71		

Effektuppföljning

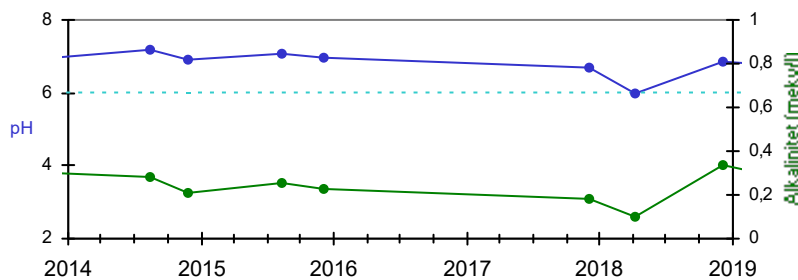
Tabell: Planerad effektuppföljning

PpID	Lokal	Koordinater	Typ av provtagning	Kategori	HQ	LQ	Frekvens	Finans

Åtgärdsområde		Yxabäcken							
352	Yxabäcken Hökagården	6339289	397070	Bottenfauna vattendrag	Mål			1/3	KALK
589	Yxabäcken Stenstorp	6339029	396224	Elfiske	Mål			1/3	KALK
432	Yxasjön helsjö	6344397	399628	Nätprovfiske	Mål			1/10	KALK
352	Yxabäcken Hökagården	6339289	397070	Vattenkemi Aluminium		6	1	7/1	KALK
352	Yxabäcken Hökagården	6339289	397070	Vattenkemi2	Mål	6	1	7/1	KALK
269	Skivebosjön utlopp	6343027	398775	Vattenkemi3	Mål			2/1	KALK
353	Yxasjön utlopp	6344397	399628	Vattenkemi3	Mål			2/1	KALK

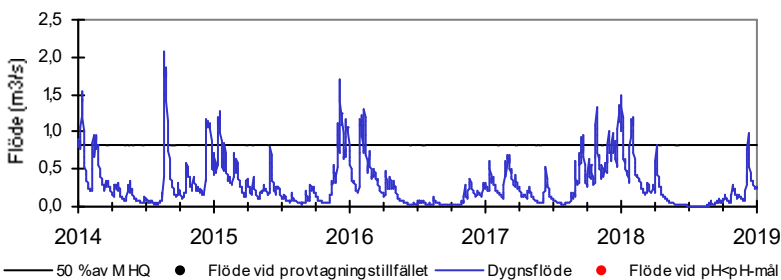
Resultat vattenkemi

269 Skivebosjön utlopp

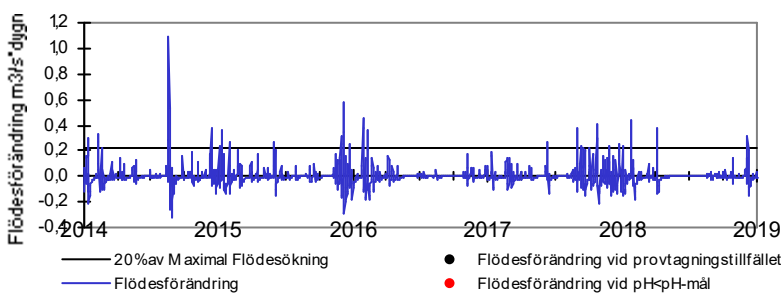
pH-målet har nåtts vid samtliga provtillfällen, även om målet tangerades precis i april 2018, med pH 6,0.

269 Skivebosjön utlopp

Skivebosjöns utlopp representerar även övre delen av nedströms målvattendrag, Yxabäcken nedre. Lokalen har inte riktad högflödesprovtagning.

269 Skivebosjön utlopp

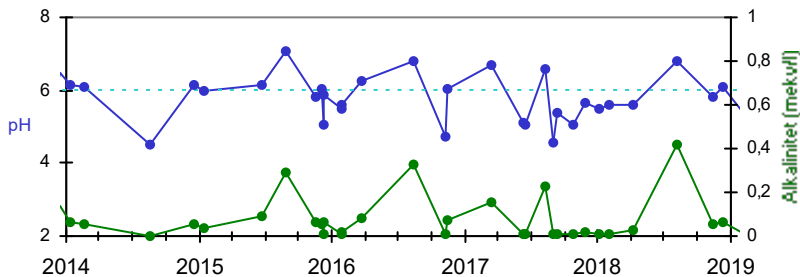

Skivebosjöns utlopp representerar även övre delen av nedströms målvattendrag, Yxabäcken nedre. Lokalen har inte riktad högflödesprovtagning.

269 Skivebosjön utlopp

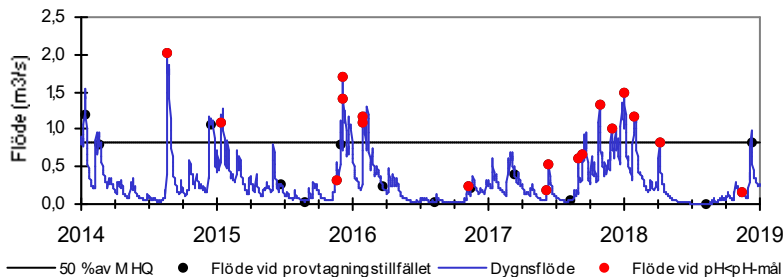
Diagrammet visar provtagna tillfällen med beräknad okalkad och tillförd alkalinitet. Om pH vid provtillfället varit under målsättningen visas det med en röd punkt vid linjen för tillförd alkalinitet. Observera att det finns osäkerheter i beräkningarna.

352 Yxabäcken Hökagården

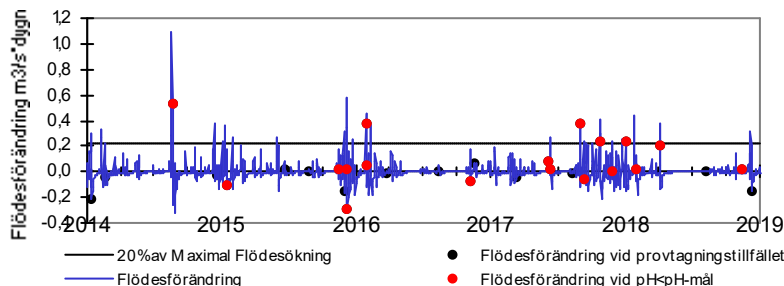
pH-målet nås inte vid denna lokal. Vid 18 av 31 provtillfällen är pH under mål-pH. Även vid lägre flöden underskreds målet. Mycket mossevatten rinner till mellan provpunkten och uppströms liggande kalkade sjöar, och kalkningen räcker inte till hela vägen.

352 Yxabäcken Hökagården

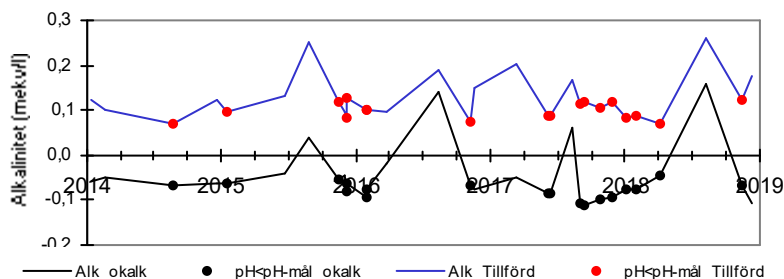
Det högsta flödet under perioden 2014-2018 är modellerat till 2,1 m³/s och inträffade 2014-08-20, då det började regna kraftigt efter en torr sommar. Det högsta provtagna flödet var på 2,0 m³/s och inträffade 2014-08-19, alltså dagen innan periodens högsta. De flesta högflöden är provtagna. pH-målet är inte uppfyllt på denna lokal, till och med vid lägre flöden är inte målet uppfyllt.

352 Yxabäcken Hökagården

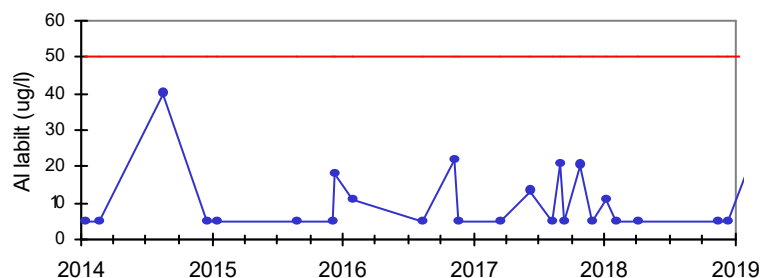
Den största flödesökningen för perioden 2014-2018 inträffade 2014-08-18 i samband med att det började regna kraftigt efter en torr sommar, ökningen var 1,1 m³/s*dygn. Den största flödesökningen som provtagits var 0,53 m³/s*dygn och inträffade 2014-08-19, alltså dagen efter periodens största flödesökning. Flera stora flödesökningar är provtagna. pH-målet är inte uppfyllt på denna lokal, till och med vid flödesminskningar är inte målet uppfyllt.

352 Yxabäcken Hökagården

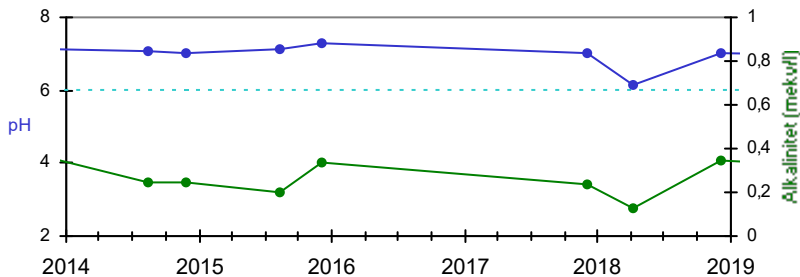
Diagrammet visar provtagna tillfällen med beräknad okalkad och tillförd alkalinitet. Om pH vid provtillfället varit under målsättningen visas det med en röd punkt vid linjen för tillförd alkalinitet. Observera att det finns osäkerheter i beräkningarna.

352 Yxabäcken Hökagården

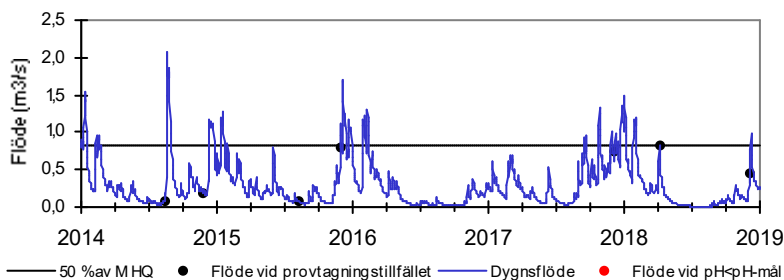
Labilt aluminium har varit under lägsta mätområdesgränsen vid flera tillfällen under perioden 2014-2018. Dock är det svårt att upprätthålla pH vid lokalen. Det händer ofta att pH är nere runt 5,0. Vid dessa tillfällen kan man se förhöjda halter av labilt aluminium. Högsta uppmätta halten gjordes i augusti 2014 då det började regna kraftigt efter en torr sommar. Halten uppmättes till 40 µg/l och pH till 4,5.

353 Yxasjön utlopp

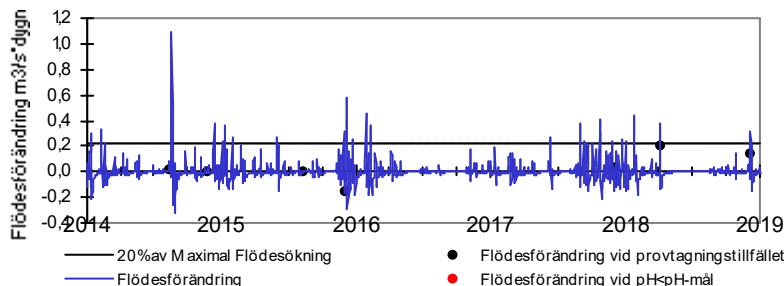
pH-målet har nåtts vid samtliga provtillfällen. Lägsta uppmätta pH är 6,1.

353 Yxasjön utlopp

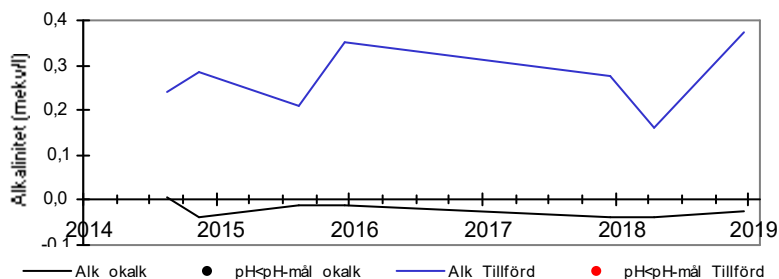
Yxasjöns utlopp representerar även nedströms målvattendrag, Yxabäcken övre, som är 1100 meter. Lokalen har inte riktad högflödesprovtagning. Lokalen är provtagen sju gånger under perioden 2014-2018. Högflöden har prickats vid några tillfällen. pH-målet är uppfyllt för målvattendraget.

353 Yxasjön utlopp

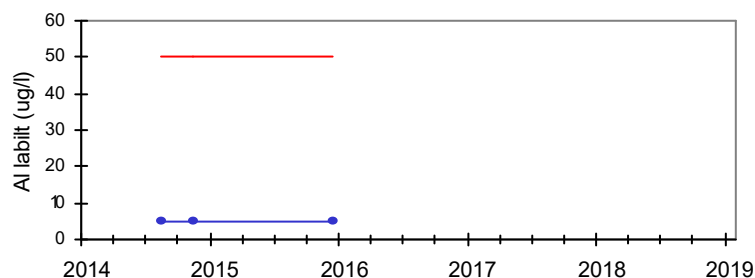
Yxasjöns utlopp representerar även nedströms målvattendrag, Yxabäcken övre, som är 1100 meter. Lokalen har inte riktad högflödesprovtagning. Lokalen är provtagen sju gånger under perioden 2014-2018. Hög flödesökning har prickats vid ett par tillfällen. pH-målet är uppfyllt för målvattendraget.

353 Yxasjön utlopp

Diagrammet visar provtagna tillfällen med beräknad okalkad och tillförd alkalinitet. Om pH vid provtillfället varit under målsättningen visas det med en röd punkt vid linjen för tillförd alkalinitet. Observera att det finns osäkerheter i beräkningarna.

353 Yxasjön utlopp

Labilt aluminium har varit under lägsta mätområdesgränsen vid samtliga tillfällen. Provtagningen avslutades 2017 då inga förhöjda halter uppmättes.

Resultat bottenfaunaundersökningar

Bottenfauna i Yxabäcken vid Hökagården undersöktes senast 2017. Artantalet var lågt och hade nästan halverats sedan förra undersökningen 2014, då artantalet var ovanligt högt. Bland de arter som saknas finns flera försurningskänsliga arter, men många av dem förekom i lågt antal 2014. De positiva tecken som fanns 2014 var nu borta och efter att ha varit måttligt påverkad i de senaste fyra undersökningarna (2006 till 2014) var påverkan återigen betydlig (2).

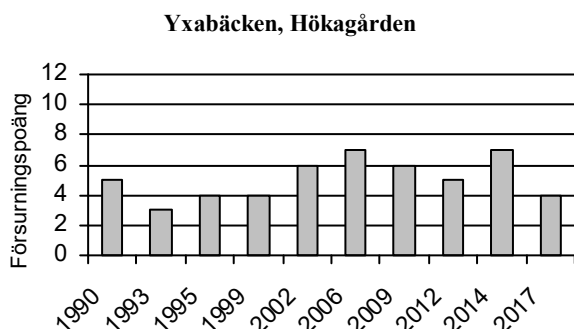

Diagram. Förningsindex bottenfauna enligt Henriksson och Medin 1990.

>7 poäng = Obetydlig försurningspåverkan, 6-7 p = Måttlig, 4-6 p = Betydlig och <4 p Stark eller mycket stark påverkan.

Resultat elfiskeundersökningar

Elfisken utförs regelbundet vid en lokal, Yxabäcken Stenstorp, sedan 1993. Den övre delen av lokalen utgörs av stillastående vatten i en hölja där öring saknas. I övrigt grovblockigt, litet och relativt djupt vattendrag främst lämpligt för äldre öring. Vid undersökningen 2018 var det lågt vattenflöde. Inga årsungar fångades utan endast äldre individer. Dock förekomst av både elritsa och signalkräfta samt ett par mer toleranta arter. Sammantaget indikerade resultaten på en ringa försurningspåverkan (5).

589 Yxabäcken, Stenstorp

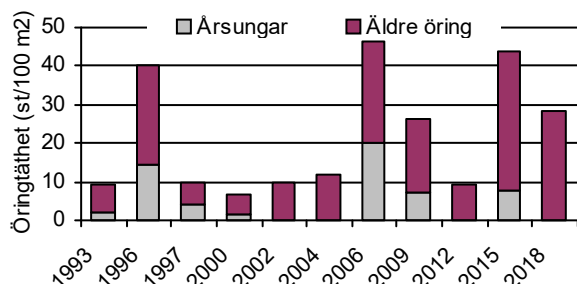

Diagram. Öringtäthet vid elfiskeundersökningar. Om stapel saknas innebär det att fångst uteblivit det året.

Resultat nätprovfisken

Yxasjön är provfiskad 1996, 2006 och 2015. Fångsten per ansträngning (F/A) för vikt har halverades från 1996 till 2006 och har minskat ytterligare något till 2015. Fångsten av mört har trots allt varit relativt stabil både vad gäller vikt och antal. Följaktligen har mörtens andel av totala fångsten ökat över tid. 2006 bedömdes det inte finnas några reproduktionsstörningar för mört, Klass 1 (3). Vid provfisket 2015 fanns ett glapp mellan 85-100 där endast 3 mörtar fångades. Den troliga anledningen till att mört saknas i längder runt 90 mm är att mörtar runt 80 mm året därpå vuxit över 100 mm, vilket gör att det blir ett naturligt glapp. Försurningsbedömningen blir Klass 1 (6).

Tabell. Genomförda nätprovfisken i åtgärdsområdet.

Sjö nr	Sjönamn	Koordinater	Datum	Antal fångade arter	F/A (g) alla arter	F/A (st) mört	Minsta mört (mm)	Försurnings klass
101064	Yxasjön	634778 135097	1996-07-22	5	2006	17,4	65	
101064	Yxasjön	634778 135097	2006-07-12	5	978	20,8	60	1
101064	Yxasjön	634778 135097	2015-07-13	4	758	15,4	65	1

Resultat övriga undersökningar

Inga övriga undersökningar genomförs inom åtgärdsområdet med avseende på effekttuppföljning. Dock hade

Yxabäcken tidigare mycket bra biotoper för flodkräftor men faktorer som försurning, rensning och rätning har försämrat Yxabäckens förutsättningar som kräftproducerande vatten. Kräftprovfisken har utförts i Yxabäcken 1997, 2000, 2002 och 2006. Vid kräftprovfiske 2006 kunde signalkräfta noteras i övre Yxabäcken (mellan Yxasjön och Arvidabosjön) och eftersom utsättningarna i nedre delen av bäcken bevisligen misslyckats har området utgått som skyddsområde för flodkräfta och fiskas heller inte längre (4).

Förslag till förändringar

Att få kalkningen att räckta till i hela Yxabäcken är mycket svårt. Grovkalk har använts i sjöarna sedan 2011. 2014 tillkom kalkning i Skivebosjön som legat vilande sedan 2007 på grund av sin korta omsättningstid. Planer finns på att hitta våtmarker att kalka för att hjälpa upp situationen i Yxabäcken. Trots den dåliga måluppfyllelsen för pH i Yxabäcken så uppnås de biologiska målen oftast.

Referenser

- 1 Åtgärdsplan för skydd och restaurering av sjöar och vattendrag i Jönköpings län. Länsstyrelsen Arbetsmaterial.
- 2 Holmström C. & Pröjts J. Ekologgruppen i Landskrona AB. Bottenfauna i Jönköpings län 2017. Länsstyrelsen meddelande 2018:06
- 3 Hedberg G & Haag T. Nätprovfiske 2006, fältrapport. Länsstyrelsen meddelande 2007:11
- 4 Melin D, m.fl. Plan för bevarande av flodkräftan i Jönköpings län. Länsstyrelsen meddelande 2010:18
- 5 Thorfve S. VFK Vatten & Fiskevårdskonsult IT. Elfiskeundersökningar i Jönköpings län 2018. Länsstyrelsen meddelande 2019:10
- 6 Linderfalk R. Nätprovfiske i Jönköpings län 2015. Länsstyrelsen meddelande 2018:18